

PARTIERNAS SYMPATIKAPITAL 2019

HENRIK OSCARSSON

Sammanfattning

Analys av vilka partier väljarna tycker om i andra hand blir allt viktigare för att uppskatta partiets möjligheter att vinna eller förlora väljare i samband med val. Väljarrörligheten mellan våra riksdagsval har parkerat kring drygt 35 procent. En tredjedel av väljarna delar sina röster i lokala, regionala och nationella val. Och det strategiska röstandet blir allt mer utbrett – närmare var femte väljare röstar på ett annat parti än de tycker bäst om, och då är det ofta det näst mest gillade partiet som blir det slutliga röstningsalternativet. I det här kapitlet analyseras med hjälp av SOM-data från hösten 2019 hur strukturen i väljarnas första- och andrahandsympatier och partiernas elektoral potential har utvecklats efter riksdagsvalet 2018 och efter Januariöverenskommelsen. Resultaten visar att Kristdemokraterna har trefaldigt sitt samlade sympatikapital från 5 till 16 procent mellan 2017 och 2019. Dessutom har Kristdemokraternas, Moderaternas och Sverigedemokraternas sympatisörer tydligt ökat det ömsesidiga gillandet av varandras partier. Socialdemokraterna och Moderaterna har alltså störst potential med ett maximalt opinionstak på 40 respektive 34 procent.

Återkommande opinionsmätningar av väljarnas partisympatier och röstningsintentioner avslöjar inte något om underliggande förändringar av väljarnas partipreferenser. Under ytan på folkopinionens hav kan partier stärka eller försvaga sina möjligheter att vinna stöd utan att det för den skull tar sig uttryck i vinster eller förluster i regelbundet återkommande opinionsmätningar. Analyser av vilka partier väljarna tycker om i andra hand har därför visat sig vara värdefulla för att spåra vilka partiets sympatisörer som fattar tycke för varandras partier och vilka som tappar intresset. Att följa hur förekomsten av olika kombinationer av partisympatier förändras på kort och lång sikt avslöjar strukturella förändringar i det politiska landskapet. Sådan kunskap stärker analyserna av politisk förändring i Sverige (se exempelvis Oscarsson, 1998, 2017).

I det här kapitlet närstuderas hur grundläggande förutsättningar för väljarströmmar och partiets väljarvinster och -förluster har utvecklat sig efter 2018 års dödligesval, den rekordlånga regeringsbildningsprocessen och Januariavtalet. Med hjälp av data från främst 2017 och 2019 års nationella SOM-undersökningar studeras vilka partier svenska folket tycker bäst om respektive näst bäst om, och hur kombinationer av första- och andrahandspreferenser ser ut. För att ge en än mer komplett bild av partiernas ställning i väljaropinionen samanalyseras andrahandsympatier med partisympatisörernas känsla av anhängarskap.

Svenska folkets andrapreferenser

I statsvetenskaplig forskning om väljarbeteende finns en lång tradition av analyser av väljares andrahandsalternativ (Converse & Valen, 1971; van der Eijk, Niemöller & Eggen, 1981; Särilvik & Crewe, 1983; Gallagher & Marsh, 2011). Frågan om vilka partier väljarna tycker om i andra hand har därför funnits med i de svenska Valundersökningarna ända sedan 1950-talet (Särilvik, 1976; Oscarsson & Holmberg, 2020). Den ställs även i Statistiska centralbyråns regelbundet återkommande partisympatiundersökningar (SCB/PSU) och i SKOPs väljarbarometrar.

I nationella SOM-undersökningar har frågan ”Vilket parti tycker du näst bäst om?” funnits med till och från sedan 1993 (se tabell 1). Svenska folkets vanligaste näst bästa parti vid varje tillfälle har i tabellen markerats med en ram. Historiskt har det varit tolererade mittenpartier som varit de vanligast förekommande näst bästa partierna i Sverige (Oscarsson, 1998). Men tidserien från SOM-undersökningarna visar att under den senaste tjugoårsperioden har flera olika partier – även partier som positionerar sig längre ut på flankerna längs vänster-högerdimensionen – periodvis kunnat trona som det näst mest omtyckta partiet bland väljarna.

I huvudsak tycks utvecklingen av andrahandsympatisörer bli allt mer beroende av hur det går för partier i den allmänna opinionen: partier som når framgångar i förstahandsopinionen tenderar att samtidigt också bli mer populära som näst bästa partier. Vänsterpartiets och Kristdemokraternas starka popularitet i andrahandsopinionen i samband med millennieskiftet är ett bra exempel. Centerpartiets framgångar i andrahandsopinionen inför valet 2018 är ett annat. Att andrapreferenserna har kommit att spridas ut över fler partier, och många gånger också till partier som inte positionerar sig i mitten, är sannolikt en effekt av ett större och mer fragmentiserat partisystem där de relativa avstånden mellan partierna blir kortare, där väljarnas känslor av anhängarskap svalnat av och där väljarrörligheten blivit större.

Den tydligaste förändringen mellan 2017 och 2019 är Kristdemokraternas klart starkare ställning i andrahandsopinionen. Partiet har vuxit från 5 till 16 procent och är idag tillsammans med Moderaterna det mest populära andrahandsalternativet. Dock når KD inte riktigt lika höga nivåer som vid Millennieskiftet efter valvinsterna i 1998 års val.

Även om det historiskt finns många liknande exempel på tydliga framryckningar i andrahandsopinionen är det förstas Kristdemokraternas uppgång som i närtid fångar vår uppmärksamhet. Frågan är då i vilka grupper av partisympatisörer som KD har flyttat fram sina positioner? Kombinationer av första- och andrahandsympatier är intressanta av flera skäl, men främst för att de ger en bild av hur nära varandra olika partier står varandra i partisystemet. Efter valet 2018 befinner sig det svenska partisystemet i en snabb förändring där det finns anledning att tro att en omstrukturering av partipreferenser äger rum.

Tabell 1 Svenska folkets näst bästa partier, 1993–2019 (procent)

År	Näst bästa parti											Summa procent	Antal svarande
	V	S	C	L	M	KD	MP	SD	NYD	FI	Övrigt		
1993	12	13	12	26	10	7	9	0	10	0	1	100	1 481
1994	17	14	11	21	10	7	15	0	4	0	1	100	1 412
1995	15	17	15	13	10	8	21	0	0	0	1	100	1 426
1996	14	16	15	18	10	11	14	0	0	0	2	100	1 372
1998	21	15	9	12	12	18	12	0	0	0	1	100	1 476
1999	19	15	9	13	12	19	12	0	0	0	1	100	1 348
2000	17	20	7	12	13	20	10	0	0	0	1	100	1 260
2001	20	16	13	12	13	17	8	0	0	0	1	100	1 441
2002	20	16	10	20	11	12	10	0	0	0	1	100	1 454
2005	14	12	13	24	14	9	11	0	0	0	3	100	1 409
2011	12	15	11	18	12	6	21	4	0	0	1	100	2 602
2013	13	17	8	16	12	7	19	6	0	0	2	100	2 813
2015	11	14	12	13	17	7	13	7	0	5	1	100	2 592
2017	11	14	18	13	18	5	9	7	0	3	2	100	2 908
2019	11	15	13	10	15	16	9	8	0	0	3	100	1 359

Kommentar: Frågan lyder: "Vilket parti tycker du näst bäst om?" och används som en följdfråga till frågan om bästa parti "Vilket parti tycker du bäst om?". I tidsserien ingår endast de svarspersoner som även har uppgett ett bästa parti. Personer som uppgett samma parti som bästa och näst bästa parti har utslutits ur analyserna.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1993–2019.

I tabell 2 redovisar vi fördelningen av andrahandsympatier för varje grupp av partisympatisörer 2017 och 2019. Resultaten visar att Kristdemokraternas framgångar i andrahandsopinionen främst har ägt rum bland Moderaternas och Sverigedemokraternas sympatisörer. Bland M-sympatisörerna har andelen med KD som näst bästa parti ökat från 7 till 40 procent mellan 2017 och 2019. Bland SD-sympatisörer är motsvarande tillväxt från 14 till 38 procent. KD har dubblerat sitt andrahandsstöd bland C-sympatisörer från 5 till 10 procent. Uppgången från 3 till 7 procent bland L-sympatisörer är dock med detta underlag inte tillräckligt stor för att vara statistiskt signifikant.

Det är tydligt från tabell 2 att det ömsesidiga gillandet mellan de tre partier som ibland kallas för ett nytt konservativt block i svensk politik – Sverigedemokraterna, Moderaterna och Kristdemokraterna – har ökat mellan 2017 och 2019 års mätning. Det är inga dramatiska förändringar, men bland Kristdemokraternas sympatisörer växer andrahandsstödet för såväl Moderaterna som Sverigedemokraterna. Fyra av tio KD-sympatisörer har M som sitt näst bästa parti 2019. Var fjärde KD-sympatisör har SD som sitt näst bästa parti.

Mittenpartierna C och L, som möjliggjorde Januariöverenskommelsen, har rönt olika öden bland sina forna Allianskamrater och Sverigedemokraterna. Liberalerna verkar ha klarat sig något bättre, med i huvudsak oförändrad ställning i andrahandsopinionen bland dessa partier, medan Centerpartiet har tappat, mest dramatiskt bland M-sympatisörer (från 35 till 11 procent) men även bland Kristdemokraternas (från 20 till 13 procent) och Sverigedemokraternas sympatisörer (från 7 till 1 procent). Omvänt har Centerpartiet blivit något mer populärt andrahandsalternativ bland Miljöpartiets sympatisörer (från 19 till 25 procent).

Tabell 2 Partisympatisörernas andrahandsalternativ, 2017 och 2019 (procent)

Bästa parti	V	S	MP	C	L	M	KD	SD	FI	Övriga	Summa procent	Antal svarande
Vänsterpartiet 2017		53	14	5	1	0	0	3	21	3	100	196
2019		52	30	7	1	0	0	2	–	8	100	117
Socialdemokraterna 2017	30		17	22	9	11	1	7	3	0	100	892
2019	35		19	23	7	6	3	6	–	1	100	337
Miljöpartiet 2017	15	40		19	5	8	1	2	8	2	100	130
2019	19	44		25	6	1	1	1	–	3	100	89
Centerpartiet 2017	1	21	6		29	33	5	3	1	1	100	394
2019	3	29	8		29	17	10	3	–	1	100	144
Liberalerna 2017	1	17	3	40		31	3	2	2	1	100	201
2019	2	12	4	40		31	7	4	–	0	100	57
Moderaterna 2017	0	10	4	35	26		7	16	1	1	100	511
2019	0	5	2	11	23		40	19	–	0	100	252
Kristdemokraterna 2017	2	6	1	20	13	39		17	0	2	100	84
2019	1	4	5	13	8	43		25	–	1	100	107
Sverigedemokraterna 2017	3	14	2	7	5	48	14		0	7	100	403
2019	2	13	2	1	1	37	38		–	6	100	232
Feministiskt initiativ 2017	30	26	26	9	0	2	5	0		2	100	57
2019	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Övriga partier 2017	15	17	8	5	3	15	5	20	12		100	40
2019	25	21	4	4	0	4	8	34	–	0	100	24
Total 2017	11	14	9	18	13	18	5	7	3	2	100	2 908
Total 2019	11	15	9	13	10	15	16	8	0	3	100	1 359

Kommentar: Tabellen visar fördelningen av andrahandssympatierna hos respektive partis sympatisörer. Frågan lyder: "Vilket parti tycker du näst bäst om?" och används som en följdfråga till frågan om bästa parti "Vilket parti tycker du bäst om?". Personer som uppgett samma parti som bästa och näst bästa parti har uteslutits ur analyserna.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2017 och 2019.

Med hjälp av uppgifter om första- och andrahandsympatier kan vi beräkna ett enkelt mått på partiets maximala elektorala potential (MEP) genom att summera andelen väljare som har ett parti som förstapreferens med andelen väljare som har partiet som andrapreferens. Summan av första- och andrapreferenserna representerar den maximala utväxlingen av ett partis sympatikapital. Även om det förefaller osannolikt att ett parti vid något specifikt val eller på kort sikt skulle kunna växla in hela sitt sympatikapital till röster ger MEP-talen oss ett slags opinionstak för de olika partierna: en indikation på hur partiets kortsiktiga möjligheter till opinionsframgångar ser ut.

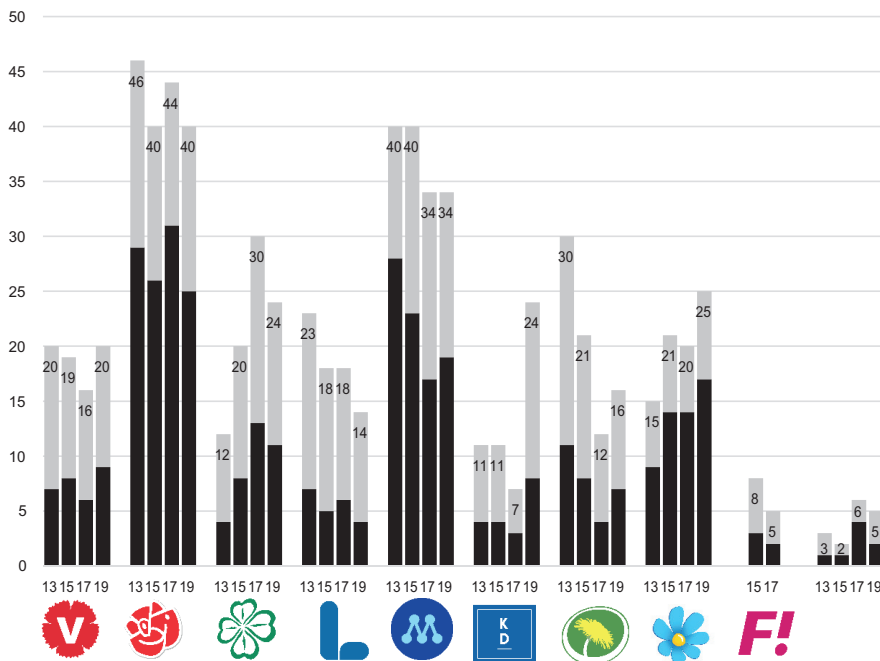
Maximal elektoral potential (MEP)
=andel förstapreferenser+andel andrapreferenser

I figur 1 redovisas partiernas maximala elektorala potential (MEP) från de fyra senaste nationella SOM-mätningarna. Flera av partierna uppvisar en påtaglig stabilitet i sin potential, såsom Vänsterpartiet (mellan 16–20 procent), Socialdemokraterna (40–46 procent) och Moderaterna (34–40 procent). Andra partiers kapitel har varit mer föränderligt, med tydliga uppåt- eller nedåtgående trender under perioden 2013–2019. Centerpartiet har dubbelt så stor elektoral potential 2019 (24 procent) än 2013 (12 procent), med en absolut högstanivå 2017 (30 procent). Miljöpartiet har å sin sida tappat halva sitt sympatikapital från 2013 då tre av tio väljare hade partiet som bästa eller näst bästa parti, till 16 procent 2019. Liberalerna – som en gång i tiden varit ett av de svenska väljarnas vanligaste andrahandspartier – har fått se sitt sympatikapital minska från 23 till 14 procent under perioden. Sverigedemokraterna har långsamt höjt sitt opinionstak från 15 procent 2013 till 25 procent 2019.

Men mest anmärkningsvärt på kort sikt är, igen, Kristdemokraternas starka framryckning i såväl första- som andrahandsopinionen. Partiets maximala elektorala potential har tredubblats från 7 procent inför valet 2018 till 24 procent efter regeringsbildningsprocess och Januariavtal.

Lätt vunnet kan också vara lätt försvunnet. Om partier ska kunna utnyttja sin maximala elektorala potential behöver det finnas en solid grund av trogna och lojala partiväljare. Det är därför viktigt att en stor del av de som betraktar partiet som bäst också har en stark känsla av anhängarskap. SOM-institutet samlar in uppgifter om styrkan i partisympatisörernas anhängarskap – det vill säga i vilken utsträckning de betraktar sig som mycket eller något övertygade partianhängare. Med hjälp av den informationen kan vi ge en ännu mer detaljerad beskrivning av partiernas ställning i väljaropinionen.

Figur 1 Partiernas maximala elektorala potential (MEP), 2013, 2015, 2017 och 2019 (procent)

Kommentar: Partiernas maximala elektorala potential (MEP) beräknas genom att summera partiets andel av förstapreferenserna (bästa parti) med partiets andel av andrapreferenserna (näst bästa parti). Antalet svarande vid respektive undersökningstillfälle har varit följande: 2013 (n=2 813), 2015 (n=2 592), 2017 (n=2 908), 2019 (n=1 359). Staplarna längst till höger i figuren är övriga partier. Antalet svarande för Feministiskt initiativ var för få 2013 och 2019.

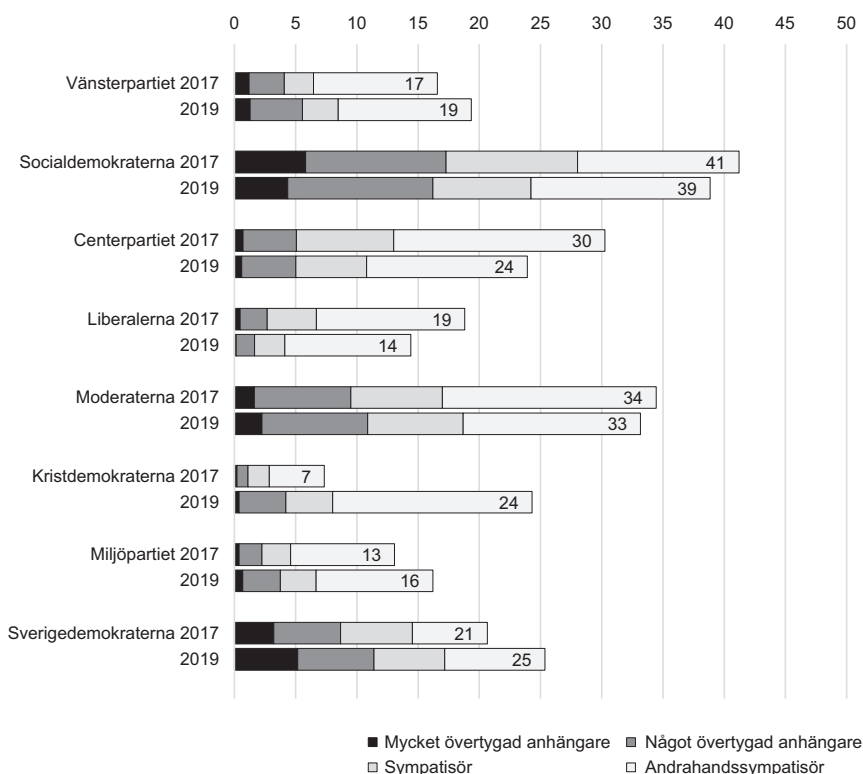
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013, 2015, 2017 och 2019.

I figur 2 har vi utifrån SOM-undersökningarna 2017 och 2019 för varje parti beräknat storleken på fyra kategorier: 1) mycket övertygade anhängare, 2) något övertygade anhängare, 3) sympatisörer (tycker bäst om partiet men betraktar sig inte som anhängare) och 4) andrahandsympatisörer (tycker näst bäst om partiet). Notera att eftersom vi inte har uppgifter om anhängarskap för alla de respondenter som analyserats tidigare i kapitlet, kommer summan av dessa kategorier att ibland ge en annorlunda skattning än uppgifterna om partiernas maximala elektoral potential.

En första iakttagelse är att det bara är två av våra åtta riksdagspartier som når över fyraprocentsspärren när det gäller starkt övertygade anhängare. År 2019 är det bara Socialdemokraterna (4 procent) och Sverigedemokraterna (5 procent) som har tillräckligt med kärnväljare för att klara riksdagsspärren. Övriga partier behöver förlita sig på förstahandsympatisörer med svagare anhängarskap för att säkra riksdagsplats i ett tänkt val.

Den första iakttagelsen till trots kan vi samtidigt konstatera att alla åtta riksdagspartier för närvarande har god marginal till fyraprocentsspärren om man ser till deras samlade sympatikapital. Det gäller även Kristdemokraterna som vid mätningen 2017 var beroende av andrahandssympatisörer för att klara spärrgränsen. SOM-undersökningen 2019 visar att inget av partierna har ett lägre sammanlagt sympatikapital än 14 procent (Liberalerna). Även de minsta riksdagspartierna har just nu, med tre år kvar till valet, en god möjlighet att vinna representation ånyo. Det kan vara trösterikt i ett snabbt föränderligt politiskt landskap med en mördande partikonkurrens.

Figur 2 *Partiernas anhängare, sympatisörer och andrahandssympatisörer, 2017 och 2019 (procent)*

Kommentar: Frågan om bästa parti lyder: "Vilket parti tycker du bäst om idag?". Uppföljningsfrågan om anhängarskap lyder: "Anser du dig vara en övertygad anhängare av detta parti?" med svarsalternativen 'mycket övertygad', 'något övertygad', 'nej'. Frågan om näst bästa parti lyder: "Vilket parti tycker du näst bäst om?". Respondenter som inte besvarat samtliga tre frågor har uteslutits ur analysen. För n-tal, se tabell 1.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2017 och 2019.

Resultaten visar igen Kristdemokraternas snabbt växande sympatikapital i väljaropinionen efter 2018 års val. Bakom den imponerande framryckningen från 7 till 24 procent finns dock en del frågetecken. Trots opinionsframgångarna har KD fortfarande inte mer än 1 procent av väljarkåren som betraktar sig som mycket övertygade anhängare av partiet. Och räknar man ihop de som betraktar sig som mycket eller något övertygade anhängare blir summan endast fem procent.

Ett konservativt block i vardande?

I det här kapitlet har vi analyserat partiernas ställning i den allmänna opinionen genom att närgranska andelen andrahandsympatisörer, beräkna partiernas elektoral potential och skärskåda sammansättningen av partiernas sympatier med avseende på anhängarskap. Vi har kunnat konstatera att Kristdemokraterna efter valet 2018 har stärkt sin ställning på väljarmarknaden avsevärt genom att öka stort i såväl första- som andrahandsopinionen. KD åtnjuter starkast andrahandsympatier från Moderaternas och Sverigedemokraternas förstahandsympatisörer. Utan tvekan växer det långsamt fram starkare ömsesidiga sympatier mellan KD-, M- och SD-sympatisörer i den svenska väljarkåren, vilket på en och samma gång skapar ökade möjligheter till samarbete men också möjligheter till inbördes kanibalism på väljarmarknaden. Av dessa tre partier är det Moderaterna som har störst möjligheter att vinna nya väljare till ett tänkt konservativt block, i kraft av fortfarande betydande andelar andrahandsympatisörer bland Centerpartiets och Liberalernas sympatisörer.

Enligt SOM-undersökningen 2019 är det fortfarande Socialdemokraterna som har den i särklass största elektoral potentialen (summerade första- och andrahandsympatier) med 40 procent. Moderaterna är alltjämt ohotad tvåa med 34 procent, och Sverigedemokraterna och Centerpartiet är på delad bronsplats med 25 respektive 24 procent. Övriga partier noterar en maximal elektoral potential i spannet 14–20 procent. De kompletterande analyserna av känslor av partianhängarskap visar att det är tre partier – Socialdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna – som står starkast i väljaropinionen totalt sett, medan partier som Centerpartiet och Kristdemokraterna trots god elektoral potential fortfarande saknar en stor andel övertygade anhängare i sin potentiella pool av sympatisörer.

Referenser

- Converse, Philip E. & Henry Valen (1971). Dimensions of Cleavage and Perceived Party Distances in Norwegian Voting. *Scandinavian Political Studies* 6, 107–152.
- Gallagher, Michael & Michael Marsh (2011). *How Ireland voted 2011. The full story of Ireland's earthquake election*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Oscarsson, Henrik (1998). *Den svenska partirymden. Väljarnas uppfattningar av konfliktstrukturen i partisystemet 1956–1996*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, Henrik (2016). *Flytande väljare*. Demokratistatistik rapport 21. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Oscarsson, Henrik (2017). Det svenska partisystemet i förändring. I Andersson, Ulrika, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Larmar och gör sig till*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2020). *Swedish Voting Behavior 1956–2018*. SNES Working report series 2020:1. University of Gothenburg: Department of Political Science.
- Särilvik, Bo (1976). *Mapping the Party Space: Distances, Evaluations and Ideological Perspectives: An Analysis Framework Applied to Data on Electors and Elected in Sweden 1964–1973*. Edinburgh: World Congress of the International Political Science Association.
- Särilvik, Bo & Ivor Crewe (1983). *Decade of Dealignment. The Conservative Victory of 1979 and Electoral Trends in the 1970s*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Van der Eijk, Cornelis, Broer Niemöller & A. Th. J. Eggen (1981). *Dutch Parliamentary Election Study 1981*. Amsterdam: Department of Political Science.

